

ΥΛΙΚΟ ΗΜΕΡΙΔΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΕΝΤΑΞΗΣ ΑΝΟΙΞΗ 2019

*Ράνια Α. Κυριαζή
Δρ Κοιν. Ψυχολογίας
π. Σχολ. Σύμβουλος*

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η αγωγή και η εκπαίδευση των παιδιών είναι υπόθεση συμμετοχική. Οικογένεια και σχολείο συνεισφέρουν σ' αυτές με εξίσου σημαντικούς αλλά τελείως διαφορετικούς ρόλους. Η οικογένεια υποστηρίζει το παιδί με τη φυσική και τη συναισθηματική της παρουσία, διαχειρίζεται προβλήματα, ονειρεύεται, επενδύει, προσδοκά και κάποιες φορές δυσλειτουργεί (ασυνεπής παιδαγωγική στάση, έντονες διαφωνίες, υψηλές προσδοκίες, αδυναμία οριοθέτησης, αυταρχικό ή υπερ- ανεκτικό κλίμα κτλ.). Το σχολείο συμμετέχει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών με την κατάλληλη οργάνωση, το σχολικό κλίμα, το πρόγραμμα και την εξειδικευμένη επιστημονική γνώση των εκπαιδευτικών του. Κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης των παιδιών καθίσταται , λοιπόν, αναγκαία η συστηματική επικοινωνία μεταξύ σχολείου και οικογένειας, έτσι ώστε να μετατραπεί η συνύπαρξη των δύο φορέων σε σχέση και να είναι περισσότερο αποτελεσματικό το έργο τους.

Η επικοινωνία πρέπει να είναι ανοιχτή, συνεχής και ειλικρινής και να περιλαμβάνει τόσο προγραμματισμένες όσο και έκτακτες συναντήσεις (δια ζώσης ή τηλεφωνικές) . Στις προγραμματισμένες συμπεριλαμβάνεται η αρχική συνάντηση με τους γονείς με την έναρξη του σχολικού έτους, στην οποία τίθενται με σαφήνεια, μεταξύ άλλων, ο στόχος και οι όροι της συνεργασίας. Επίσης, στις προγραμματισμένες ανήκουν οι τακτικές ενημερωτικές συναντήσεις για την πρόοδο των μαθητών αλλά και η από κοινού οργάνωση και παρακολούθηση παιδαγωγικών ημερίδων με θέματα που αποσχολούν τόσο τους γονείς όσο και τους εκπαιδευτικούς και αφορούν στην αποτελεσματική διαχείριση των προβλημάτων που εκδηλώνουν τα παιδιά στο καθημερινό τους πρόγραμμα στην τάξη και στο σπίτι.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη συνέχεια, στον προγραμματισμό και στη σωστή οργάνωση των συναντήσεων με τελικό στόχο τη διαμόρφωση θετικού κλίματος και μιας σχέσης που χαρακτηρίζεται από αμοιβαίο σεβασμό, ειλικρίνεια κι εμπιστοσύνη.

Η «Επικοινωνία» ως αποτελεσματικός τρόπος διαχείρισης των προβλημάτων συμπεριφοράς στη σχολική τάξη και στην οικογένεια

Η διαπαιδαγώγηση των παιδιών στη σημερινή εποχή είναι πολύ πιο δύσκολη απ' ό,τι στα περασμένα χρόνια λόγω της εκρηκτικής τεχνολογικής και κοινωνικής αλλαγής. Τα παιδιά εκτίθενται συνεχώς σε ερεθίσματα, πληροφόρηση και δραστηριότητες που θέτουν σε αμφισβήτηση την αξία των παρεχόμενων υπηρεσιών από την οικογένεια και το σχολείο.

Τα συνήθη προβλήματα που καλείται ένας εκπαιδευτικός (ή ένας γονέας) να διαχειριστεί στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία μπορούν να καταταγούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: Στα προβλήματα Μάθησης και στα προβλήματα Συμπεριφοράς.

Σε ό,τι αφορά τα Προβλήματα Συμπεριφοράς (που αποτελούν, κυρίως, αντικείμενο της σημερινής μας συζήτησης), αυτά αναφέρονται:

Α. Στην εξωστρεφή αντικοινωνική συμπεριφορά: Είναι τα προβλήματα που ενοχλούν περισσότερο τους άλλους (γονείς, εκπαιδευτικούς, αδέρφια, συνομηλίκους) και όχι τόσο το πρόσωπο που τα εκδηλώνει. Εδώ ανήκει η διασπαστική-παρορμητική συμπεριφορά (περιγράφεται συχνά ως ΔΕΠ/Υ), η επιθετικότητα (σωματική και λεκτική) και ο εκφοβισμός.

Β. Στην εσωστρεφή αντικοινωνική συμπεριφορά: Εδώ ανήκει το παιδί το δειλό που αποφεύγει να εκφράσει προσωπικές απόψεις κι επιθυμίες επειδή πιστεύει ότι εκτίθεται και το παιδί με εσωστρέφεια, που εμφανίζεται συχνά μοναχικό και απομονωμένο. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις κατά τις οποίες τα εσωστρεφή παιδιά εκδηλώνουν έντονο άγχος, φοβίες και διάφορα ψυχοσωματικά συμπτώματα (πόνους στην κοιλιά και στο κεφάλι, γαστρεντερικές διαταραχές κ.ά.). Όπως γίνεται αντιληπτό, τα παιδιά με εσωστρεφή αντικοινωνική συμπεριφορά επειδή «δεν ενοχλούν» δεν αποτελούν αντικείμενο έγκαιρης ψυχοπαιδαγωγικής παρέμβασης, και γι αυτό δεν είναι καλή η πρόγνωση για τη μελλοντική ψυχική τους υγεία. Συνήθως, στις περιπτώσεις αυτές, η ανασφάλεια και το χαμηλό αυτοσυναίσθημα ευθύνονται, πρωτίστως, για την εκδήλωση των προβλημάτων τους, και στην ενίσχυση του αυτοσυναίσθηματος στοχεύουμε, σε πρώτη φάση, για την αντιμετώπισή τους.

Σε ό,τι αφορά την **αιτιολογία** των παραπάνω προβλημάτων είναι, ασφαλώς, πολυπαραγοντική. Τόσο η κληρονομική προδιάθεση όσο και το περιβάλλον μέσα στο οποίο τα παιδιά αναπτύσσονται (οικογενειακό, σχολικό, ευρύτερα κοινωνικό) συμβάλλουν στην εκδήλωσή τους.

Ειδικότερα, οι συνήθεις τομείς στους οποίους δημιουργούνται διαφωνίες και προβλήματα και τα οποία καλούμαστε να διαχειριστούμε είναι:

- Πειθαρχία, όρια, κανόνες (π.χ. Απείθεια σε θέματα ασφάλειας και αρμονικής συνύπαρξης)
- Φιλικές σχέσεις, Κοινωνική συμπεριφορά (π.χ. Κοινωνική απομόνωση)
- Έλεγχος των παρορμήσεων (π.χ. Επιθετικότητα)
- Ηθική συνείδηση (π.χ. Ψέμα, Κλοπή, Συγγνώμη)

Ποιον δρόμο θα επιλέξουμε για να τα διαχειριστούμε συντομότερα και αποτελεσματικότερα;

- Του **ελέγχου και της επιβολής**; (Όχι. Οδηγεί σε ανταγωνιστικό σχολικό κλίμα, Χαλάει τη σχέση Εκπαιδευτικού - Μαθητή)
- Της **ανεκτικότητας και της σιωπής**; (Όχι. Οδηγεί σε χαοτικό σχολικό κλίμα, Ενθαρρύνει τις αρνητικές συμπεριφορές)
- Του **αμοιβαίου σεβασμού και της επικοινωνίας**; (Ναι. Μετατρέπει τη συνύπαρξη σε σχέση)

Τι σημαίνει «επικοινωνώ»;

Επικοινωνώ σημαίνει

- Παρατηρώ (για να αποκωδικοποιήσω και τα μη λεκτικά μηνύματα του άλλου),
- Ακούω με προσοχή και το δείχνω (π.χ. με νεύματα, δεν τριγυρίζω, δεν γυρνάω την πλάτη, προσπαθώ να ανιχνεύσω συναισθήματα και διαθέσεις) και
- Μιλώ με τρόπο που δείχνει ότι έχω λάβει υπόψη μου το λόγο του συνομιλητή μου
- Μιλώ έτσι ώστε το μήνυμά που εκπέμπω να μπορεί να αποκωδικοποιηθεί και να γίνω κατανοητός
- Δίνω και στον άλλον χρόνο να μιλήσει

Για να είμαι αποτελεσματικός στην επικοινωνία, δεν ξεχνώ ότι:

- Δεν βιάζομαι να χαρακτηρίσω, να ασκήσω αρνητική κριτική, να συμβουλευτώ
 - Δεν ειρωνεύομαι
 - Αν δεν έχω διαθέσιμο χρόνο το εξηγώ, ζητάω συγγνώμη και ανανεώνω το ραντεβού για συζήτηση
 - Αποφεύγω τις υπερβολικές ερωτήσεις
 - Χρησιμοποιώ λέξεις που δεν ταπεινώνουν και δεν προσβάλλουν
 - Κάποτε αρνούμαι να συνεισφέρω, π.χ. λέω: «Αυτό φαίνεται να είναι ένα πρόβλημα που πρέπει να διαχειριστείς μόνος σου...»
- Όταν ο μαθητής δεν είναι ομιλητικός,
- Δεν τον πιέζω να μιλήσει
 - Δηλώνω ότι είμαι διαθέσιμος να ακούσω, αν το θελήσει

- Επιχειρώ να μαντέψω σκέψεις και συναισθήματα (π.χ. Μου φαίνεσαι αγχωμένος...)
- Γίνομαι το παράδειγμα (π.χ. Εγώ, θυμάμαι όταν ήμουν μαθητής ότι...)
- Προσέχω όταν αναφέρομαι σε θέματα που είναι σημαντικά για τον μαθητή, (όπως είναι π.χ. ο κολλητός του, το ντύσιμό του, οι αθλητικές του επιδόσεις).
- Δεν χρησιμοποιώ λέξεις που προσβάλλουν.

Ενδεικτικές φράσεις που ενθαρρύνουν την επικοινωνία και δεν πληγώνουν:

- Φαίνεται ότι κουράστηκες πολύ για να φτάσεις μέχρι εδώ...
- Τα πας όλο και καλύτερα...
- Πάντα πίστευα στις ικανότητές σου...
- Μην συγκρίνεις τον εαυτό σου με τους άλλους. Ο καθένας έχει τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά του...

Ενδεικτικές προτάσεις για το «χτίσιμο» μιας καλής αυτοεικόνας (παιδιά με ανασφάλεια και χαμηλό αυτοσυνάισθημα):

- ✓ Σταματάμε το ...ντάντεμα (αναθέτουμε υπευθυνότητες)
- ✓ Επισημαίνουμε και προβάλλουμε τα θετικά του σημεία
- ✓ Αναγνωρίζουμε την προσπάθεια και όχι το αποτέλεσμα
- ✓ Ρυθμίζουμε κατάλληλα τον πήχυ των προσδοκιών μας (κοντά στις ικανότητες και στα ενδιαφέροντά του)
- ✓ Δε συγκρίνουμε με αδέρφια και συνομηλίκους
- ✓ Επισημαίνουμε ομοιότητες με πρόσωπα που έχουν εκτίμηση και αποδοχή
- ✓ Συντελούμε στη βελτίωση της εικόνας του σώματός του (διατροφή, άσκηση)
- ✓ Το ασκούμε στην τήρηση ορίων και κανόνων

Το βοηθάμε να ενταχθεί στην ομάδα των συνομηλίκων του. Για τον σκοπό αυτό με την υπολοποίηση διαθεματικών προγραμμάτων (projects), τις ομαδοσυνεργατικές μεθόδους διδασκαλίας και τη συστηματική συνεργασία με την οικογένεια ασκούμε και εμπλουτίζουμε τις κοινωνικές του δεξιότητες.

ΟΤΑΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΜΕ ΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ: ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΟΝΕΩΝ

Δεδομένου ότι α) απαραίτητη προϋπόθεση για να αντιμετωπιστεί ένα πρόβλημα είναι ο εντοπισμός του από τον εκπαιδευτικό ή άλλον εξειδικευμένο επιστήμονα και

η αναγνώρισή του από το περιβάλλον τού παιδιού και β) οι γονείς, συχνά, φαίνονται απρόθυμοι να αποδεχθούν τυχόν προβλήματα των παιδιών τους, είναι απαραίτητη η προσέγγισή τους να πραγματοποιηθεί με ιδιαίτερη ενσυναίσθηση κι επαγγελματισμό εκ μέρους του εκπαιδευτικού.

Ενδεικτικά παραθέτουμε μία ακολουθία ερωτημάτων - προτάσεων που θα μπορούσαν να συνεισφέρουν θετικά στην όλη διαδικασία:

- Κατάλληλος χρόνος και τόπος ενημέρωσης (Ιδιωτικότητα κι εχεμύθεια)
- Προηγείται θετικό σχόλιο (ειλικρινές)
- «Εσάς υπάρχει κάτι που σας προβληματίζει;»
- Ανακεφαλαιώνουμε...
- «Έχετε κάποια εξήγηση;»
- «Τι κάνατε μέχρι τώρα για να το αντιμετωπίσετε;»
- Αποφεύγουμε την αρνητική κριτική
- «Τι προηγείται, τι ακολουθεί;»
- «Ποιος σας βοήθησε;»
- «Ποιος σας δυσκόλεψε και με ποιον τρόπο;»
- «Θα θέλατε να μιλήσω εγώ μαζί του;»
- «Έχω πρόταση για το πρόβλημα...»

Αν πρόκειται για μια δύσκολη περίπτωση προτείνεται η συνεργασία με ειδικούς της ψυχικής υγείας. Φροντίζω να δώσω στον γονέα όλες τις απαραίτητες πληροφορίες κι εναλλακτικές λύσεις.

Τ Ο ΠΑΙΔΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΟΡΙΑ - ΠΟΥ ΔΕΝ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Το 65% των γονέων/εκπαιδευτικών παραπονείται ότι το παιδί τους είναι ανυπάκουο, αυθαδιάζει, αντιδρά. Με ένα παιδί αντιδραστικό πέφτουν εύκολα στην παγίδα της «λάθος αντίδρασης».

Γρήγορα μπαίνουν σε ένα ατέρμονο παιγνίδι ρόλων: *φωνάζουν, τιμωρούν, εκλιπαρούν, επαναλαμβάνουν, διαπραγματεύονται, δωροδοκούν, διαφωνούν μεταξύ τους, μοιράζονται τον ρόλο του «καλού» ή του «κακού»*. Το παιδί συνεχίζει να κοντράρεται και μέσα σε όλη αυτή τη δυσάρεστη κατάσταση είναι φανερό ότι κάτι πρέπει να αλλάξει!

Για να υπάρξει αλλαγή, αυτή θα πρέπει να αρχίσει από τον ενήλικο, που έχει συνείδηση της κατάστασης και ωριμότητα. Ο ενήλικος λοιπόν, είτε γονέας είναι

αυτός είτε εκπαιδευτικός, θα πρέπει να κινηθεί προς τις παρακάτω κατευθύνσεις:

- Δε βάζει πολλούς κανόνες.
- Τους τηρεί πρώτα ο ίδιος (γίνεται το παράδειγμα).
- Τους διατυπώνει με σωστό τρόπο (όχι ερώτηση, όχι παράκληση, αλλά σταθερά και αποφασιστικά).
- Οι οδηγίες δεν είναι φλύαρες, αλλά σαφείς, κατανοητές αιτιολογημένες και σύντομες.
- Εκτός από απαγορεύσεις υπάρχουν και θετικές εναλλακτικές προτάσεις.
- Όταν δεν τηρούνται οι κανόνες εφαρμόζονται οι λογικές συνέπειες.
- Οι συνέπειες δεν μπορεί να είναι το μοναδικό μέσο ελέγχου. Χρησιμοποιούνται με φειδώ, χωρίς εχθρότητα και προηγείται πάντα η προειδοποίηση.
- Η αυταρχικός τρόπος αντίδρασης στην απείθεια επιδεινώνει την κατάσταση, η υπερανεκτική στάση ενθαρρύνει την αρνητική συμπεριφορά. Ο δρόμος της επικοινωνίας και του αμοιβαίου σεβασμού είναι ο αποτελεσματικότερος τρόπος αντίδρασης.

Αυτό που πρέπει να γίνει συνείδηση σε κάθε ενήλικο είναι ότι οι "ενοχλητικές" συμπεριφορές θέλουν χρόνο για να αλλάξουν (τουλάχιστον 2 - 3 μήνες). Εν τω μεταξύ χρειάζεται να προσέχει κανείς τις μικρές ενδείξεις αλλαγής προς τη θετική κατεύθυνση, να τις ενισχύει και να τις προβάλλει.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Chazal, M.: Φάε τη σούπα σου και...τσιμουδιά! (Μια διαφορετική προσέγγιση στις συγκρούσεις γονιών-παιδιών). Εκδ. Θυμάρι
- Baum, H. : Αφού δεν με παίζουν... Διαχείριση του θυμού και της επιθετικότητας . Αθήνα: Θυμάρι
- Baum, H. : Μ' αυτόν εγώ δεν παίζω. Απόρριψη και... στο περιθώριο. Μπροστά στο Διαφορετικό και το Ξένο. Αθήνα: Θυμάρι
- Courtcuisse, V. , Fortin, J. , Μπεζέ, Λ. , Pain, J. & Selosse, J. : Βία στο σχολείο... του σχολείου... Αθήνα: Ελλ. Γράμματα
- Γεωργίου, Σ. Ν. :Σχέση Σχολείου- Οικογένειας και Ανάπτυξη του Παιδιού. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γκρόσμαν, Ντ., Γκαετάνο, Ντ. : Κάποιοι μαθαίνουν τα παιδιά μας να σκοτώνουν. Πώς και γιατί;. Αθήνα: Lector jr.
- Dowling, E. & Osborne, E. (eds.) (2001). Η οικογένεια και το σχολείο: μια συστημική προσέγγιση από κοινού σε παιδιά με προβλήματα, μτφ. Ι. Μπίμπου. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

- Ευαγγελοπούλου Ε., Κυριαζή Ο., Μπενέκου Ε. , Παπαστυλιανού Α, Σκαύδη Δ. (2000): Δημοτικό Σχολείο και Γονείς (Οικοδομώντας μια δημιουργική σχέση). Αθήνα : Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Hallowell, E. & Ratey, J. (Επιμ. Ε. Λιβανίου): Ζώντας με τη Διάσπαση. Εκδ. Ελληνική Παιδεία Α.Ε.
- Huber, J. , Glatzer, J.: Τέλος στον εκφοβισμό! Θωρακίστε τα παιδιά σας για μια ζωή! Αθήνα: Πατάκης
- Jaffe, L. & Saint-Marc, L: Για να ζήσουμε μαζί: Η βία. Αθήνα: Κέδρος
- Molnar, A. & Lindqvist, B. (1999). Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο: οικοσυστημική προσέγγιση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πούλιος, Ι. :Η παιδική επιθετικότητα στο σχολείο. Αθήνα: Σμυρνιωτάκης
- Πρόγραμμα Προαγωγής της Ψυχικής Υγείας και της Μάθησης- Για τον Εκπαιδευτικό της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. (Επιμέλεια Χατζηχρήστου Χ.) Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δάρδανος
- Σιδέρης, Ν.: Τα παιδιά δεν θέλουν ψυχολόγο. Γονείς θέλουν! Αθήνα: Μεταίχμιο
- Sutton, C. : Προβλήματα Συμπεριφοράς Παιδιών και Εφήβων. Αθήνα: Σαββάλας
- Τριλίβα, Σ., Chimienti, G.: Πρόγραμμα Ελέγχου των συγκρούσεων («Εγώ» κι «Εσύ» γινόμαστε «Εμείς»). Αθήνα: Ελλ. Γράμματα